

абыйсціся: у нашай рэчаіснасці ёсць іншыя негатыўныя сітуацыі, якія можна было б паказаць у творы. Гісторыя сабак атрымалася сумная, станоўчыя характары п'есы (у прыватнасці характар Дуная) слабаватымі.

Ёсць тут і яшчэ адна цікавая асаблівасць: у п'есе для дзяцей сярод дзейных асобаў няма персанажа-дзіцяці! Толькі двойчы і апасродкавана ўзнікае сын Алега Пятровіча шасцігадовы Паўлік, які хоча мець сабаку, каб пазбавіцца ад пачуцця адзіноты. Але нягледзячы на пэўныя недахопы, п'еса набыла сваё гучанне лейтматывам: “Калі пра нейкага клапоціцца, то быццам чуеш гукі прыгожай музыкі”, якая – ад дабрыні і станоўчых учынкаў.

Безумоўна, драматургічныя творы для дзяцей і юнацтва існуюць у Беларусі, пішуць даволі многа і ў розных мастацкіх стылістыках, але большая частка гэтых твораў – чыстае графаманства, якое часам нельга прапанаваць дзецям для чытання, каб не сапсаваць іх густ да сапраўднага мастацтва, хіба нейкі рэжысёр па-мастакоўску ператворыць недасканалыя сюжэты ў якасны відовішчны спектакль. Але масцітыя рэжысёры не займаюцца дзіцячай драматургіяй, а моладзь часцей за ўсё робіць такія пастаноўкі на ўзроўні аматарскіх тэатраў.

ЛІТАРАТУРА

- 1 Баравікова, Р. Шклянныя горы, альбо Праграміст Чароўнай даліны / Маладосць. – 2004. – № 10.
- 2 Беларуская дзіцячая літаратура : вучэб. дапам. / А.М.Макарэвіч (і інш.); пад агул. рэд. А.М.Макарэвіча, М.Б.Яфімавай. – Мінск: Выш. шк., 2008.
- 3 Коневу, Я. Гісторыя двух сабак / Маладосць. – 2007. – № 8.
- 4 Крэйдзіч, Ан. Марыська-папараць / Маладосць. – 2007. – № 11.

І.А.Бароўская (Беларусь)

ТРАДЫЦЫ ХРЫСЦІЯНСКАГА ГУМАНІЗМУ І ПСАЛМЫ РЫГОРА БАРАДУЛІНА

Розныя паэты ў розныя часы складалі псалмы. Першым псалмаспеваком лічыцца Давід, цар ізраільскі, які пражыў да глыбокай старасці з усведамленнем граху і з вялікай любоўю да Бога. Ён іграў на гуслях, псалтыры (струнны музычны інструмент; гэта яшчэ і назва зборніка псалмоў цара і прарока Давіда, зборніка, які ўваходзіць у склад Старога Запавета Бібліі) і іншых музычных інструментах, спяваў псалмы і славіў Усемагутнага Творцу:

Радуйцеся, праўдныя, Госпаду:

Услаўляйце Яго.

Слаўце на гуслях,

На псалтыры.

Складайце новыя песні,

Стройна і гучна спявайце.

Усё жыццё Давід каяўся ў сваіх грахах і пісаў пакаянныя псалмы:

Аб мой мяне

Ад заганаў маіх,

І ад граху майго ачысці.

Бо мае беззаконнасці я прызнаю,

І грэх мой заўжды перад мною...

Псалмы (грэч. psalmos – псалом, песня) — гэта святыя хваласпевы-малітвы, гэта вершы, якія спявалі ўслых. Псалмы — гэта лірыка з усімі яе умоўнасцямі, гіпербаламі, іншы раз алагічнымі злучэннямі слоў. Пра гэта трэба памятаць, інакш можна прагледзець асноўнае [1, с. 1]. Важную асаблівасць формы псалмоў неабходна захоўваць у перакладзе: “Вычарпалася ў скрусе жыццё маё і леты мае ў стагнотах ” (Псальм 30:11); “Як бацька даруе сынам, так даруе Госпад тым, хто баіцца Яго” (Псальм 102:13). Асаблівасць грунтуецца на так званых паралелізмах: адно і тое ж сказана двойчы, але па-рознаму. Дарэчы, такая форма актыўна выкарыстоўвалася і самім Ісусам Хрыстом: “Не судзіце, каб і вас не судзілі. Бо якім судом судзіце, такім вас судзіць будучы; і якою мераю мераеце, такою

і вам адмераецца” (Мф. 7:1,2); *“І вось, усё, як хочаце, каб рабілі вам людзі, так і вы рабіце ім; бо ў гэтым закон і прарокі”* (Мф. 7:12). Гасподзь адкрывае, павучае, дыдактыка ў яго набывае напеўную форму, якая не забываецца, а, наадварот, гучыць, як верш, як нечалавечая мелодыя, якая незвычайна цудоўная, як і той свет, які Ён напоўніў Сабой і Любоўю.

Жанрава псалмы вельмі разнастайныя. Асноўнай формай з’яўляецца – гімн, што і вызначыла назву ўсёй кнігі – Тхіллім (літаральна – усхваляеце словам). У цэлым жа Псалтыр разглядаецца як усхвальная паэма волі, славы і прадбачання Бога. Некаторыя псалмы асабліва падкрэсліваюць ролю Госпада як Цара Сусвету і звычайна выдзяляюцца ў асобную жанравую групу так званых каранацыйных гімнаў (Пс. 47, 93, 96–99). Другая група – так званы Сіонскія псалмы – улаўляюць Божы горад Іерусалім з гарой Сіон, якую Гасподзь абраў сваім месцазнаходжаннем (Пс. 46, 48, 76 і інш.). Каля трэцяй часткі Псалтыр складаюць ламентаты (жалобы), як асобныя (каля сарака), так і ад асобы ўсяго народа, які аплаквае бядоты, што зваліліся на яго (Пс. 44, 60, 74, 79). Для многіх ламентатый характэрна выражэнне непакіснай веры ў тое, што малітвы будуць пачуты. Яшчэ адным жанрам выступаюць, можна сказаць, удзячныя гімны, найчасцей ад асобы (Пс. 9, 10, 18, 30). Крыху асобна выяўляюцца гімны, у якіх цэнтрам з’яўляецца зямны цар Іудзеі (Пс. 2, 18, 20, 21). Пэўная колькасць псалмоў нясе дыдактычны характар (Пс. 1, 15, 24, 32).

З эпохі ранняга Сярэднявечча псалмы аказвалі велізарны ўплыў сваім зместам або стылем. Сярод першых перакладаў псалмоў – англасаксонскі (9 ст.) і царкоўнаславянскі (10 ст.). У 13-15 стст. Псалтыр перакладаўся паўсюдна па Еўропе навукоўцамі, паэтамі, а ў некаторых краінах пераклады псалмоў былі сярод першых кніг, што выдадзены былі тыпаграфічнымі спосабам, напрыклад, французскі Псалтыр ў перакладзе Жака Ляфеўра д’Эстапля (1509), польскі – Яна Каханоўскага (1578) і румынскі – Карэзі (1578–80).

Па прыкладу Яна Каханоўскага Сімяон Полацкі лічыў, што яго псалмы (“Псалтыри царя и пророка Давида”) будуць і спявацца. Сапраўды, у 1680 годзе пеўчы дзяк В. Цігоў стварыў 165 музычных твораў на тэксты псалмоў С. Полацкага, што адзначана як зараджэнне рускай камернай вакальнай музыкі.

Сваю выдавецкую дзейнасць пачынаў з Псалтыра Францыск Скарына (Прага, 1517): *И что ест, чего в псалмах не найдешь?.. Там ест справедливость. Там ест чистота, душевная и телесная.. Там ест мудрость и разум doskonaлый..* Псалтыр Скарына называе «великим сокровищем». Вось як вызначае ён псалмы ў сваіх прадмовах (пераклад А. Разанава): *Псалом – всеединный голос церкви разноязычной. Он возвеличивает торжество и украшает праздник, а распри, вражду и злословие усмиряет ради Всевышняго Бога. Сердце, пусть даже каменное, псалом трогает и смягчает и, как из источника, из него источает слёзы. Псалом – песнопение ангельское, темьян духовный; учит душу, а тело пением веселит.*

Псалмы чытаюцца і ў цяжкія хвіліны, над нябожчыкам каля гроба *в утешение скорбящих о смерти умершаго*, і на працягу 40 дзён у храме, каб *Иисус Христос, вознесшийся на небо, вознёс в небесные обители и умершего* [2, с. 674]. Псалмы – *лекі для души*, “калі туга адольвае цябе і ты пакінуты нават сябрамі”, чытай Псалом 23, 27; “калі шукаеш узмацнення ў надзеі на Бога”, чытай Псалом 26 [3, с. 160]. ““Злостраждет” ці хто з вас, няхай моліцца. Вясёлы хто ж, няхай спявае псалмы” [3, с. 219].

Да псалмоў звярнуўся і вялікі беларускі паэт Рыгор Барадулін у сваім зборніку “Ксты” (2005). Тэксты паклаў на музыку і спявае Алесь Камоцкі. У час жорсткасці і канкурэнцыі, бездухоўнасці і ўседазволенасці менавіта зварот да душы так неабходны кожнаму з нас: *Як у сцюдзёную раку, Памалу ў Біблію заходжу, Бо веру, што душу злагоджу, І, думаю, бяду ўраку* (с. 80).

У псалмах паэт арганічна яднае Біблейскі пачатак і нацыянальны. Адбіраючы з псалма толькі адзін верш, Рыгор Барадулін развівае пэўную думку, засяроджвае ўвагу на праблемах нацыянальнага, сацыяльнага, духоўнага зместу нашага жыцця. Аўтар арганічна, глыбока пераносіць вечную філасофію Бібліі на нас, чытачоў, грамадзян сваёй Беларусі, вяртае нас, супыняе на простых і заўсёдных ісцінах: *Дні на зямлі твае, Як дзень адзін. Калі ён скончыцца – Ніхто не скажа* (с. 86).

Таму неабходна кожнаму з нас у жыцці паспяваць усё рабіць, бо *дарабляць не вернешся*. Чалавек не ведае, колькі яму наканавана жыць на гэтай зямлі. І толькі сонца, якое паэт называе *служкай боскай мілаты*, ведае свой захад і разлівае шчыра сваё цяпло і святло. У вершы скарыстаны вобразны паралелізм, які пашырае і паглыбляе аўтарскую задуму праз метафарызацыю сітуацыі для стварэння яскравага, найбольш запамінальнага вобраз з мэтай глыбокага ўздзеяння на чытача: *Ты знікнеш – Не заўважыцца прапажа. Рацэ няўцям, Як шмат растала льдзін* (с. 86).

Мова псалмоў Рыгора Барадуліна даволі складаная. Яна насычана таўталагічнымі паўторамі, якія, безумоўна, умацняюць асноўную думку твора: *на гонях родных Рунь рунейшая* (с. 82), *руйнаўце сівыя руіны* (с. 85), *жывыя руіны руінаў* (с. 85), *не прывыкла сябе Вінаваціць віна* (с. 89), *на крыжы Укрыжуй* (с. 91) і іншыя. Іншы раз назіраюцца паўтарэнні не столькі блізказначных слоў, колькі слоў блізкагучных: *мелкія ў суцяшэння кішэні* (с. 85), *вязні – як вузлякі На вяроўцы пакуты* (с. 87), *кара твая відушчая ведае* (с. 88), *дзе ліха лішаць ліхадзеі* (с. 88) і г.д.

Пры гэтым вельмі актыўна паэт скарыстоўвае магчымасці марфалагічнай сістэмы мовы. Напрыклад, на аснове адзінага кораня *–бо(а)л’*- уводзіць у сказ дзеяслоў, назоўнік і ступень параўнання прыслоўя: *разбаліцца боль балючэй* (с. 85). Або: *Узвышаймаса. Бо на ўзвышэнне Вышыні нябёсаў стае!* (с. 85).

Гукапісу паэт надае вельмі вялікую ўвагу. Своеасаблівыя спалучэнні, нібы гукавая гульня, яскрава ўзмацняюць рытмічнасць вершаванай мовы, што, канешне, надае большую эмацыянальнасць і засяроджвае на глыбіні выказанай думкі: *Не ўзвышэнне сябе самога, А ўзвышэнне з самога сябе. Непадсільная перамога У няскончанай барацьбе* (с. 84).

Псалмы Рыгора Барадуліна – яскравы прыклад высокага майстэрства, мастацкага таленту, калі мова дапамагае спасцігаць глыбіню філасофскай думкі, прымушае задумацца. Як стылістычная фігура, шматпрыназоўнікавае надае радку панарамнасць, шырынню для сцвярджэння простага ісціны – пустая душа не можа ўзвысіцца, усё жыццё неабходна напаўняць яе і ўзвышацца *над забытацю, над іміюю, Над прадоннем цёмнай маны, Над спустыненаю душою* (с. 85).

Праз аўтарскія перыфразы паэт сцвярджае, што “*душа – гняздоўе Прыцемку й святла*”, а “*вусны – вусце думкі, Што сама На выйсце просіць у душы дазволу*” (с. 84), мы ж *Часовыя, Не ведаем, калі Душа пакіне нас, Як думка высі* (с. 84).

Даволі шырока паўстае ў псалмах параўнанне, як “*мастакоеўская своеасаблівае пісьменніка, яго станаўленне таго, што адлюстроўваецца ў творы* [4, с. 223]. Найчасцей у Рыгора Барадуліна параўнанні вербальныя, якія характарызуюць працэс дзеяння, і інверсіраваныя, структурныя кампаненты якіх размешчаны у адвольным парадку: *Шью катаву, як маладая каханка, Абаўе непаслабна Вяроўка старая* (с. 87), *Поўніцца вока старое бяссонна Смуткам, Як поўня на скразняку* (с. 97), *Высахнуць цяжка воку, Як мору* (с. 97), *Вычэртвае, Як з чаўна ваду* (с. 97) і г.д.

Пэўная група псалмоў заснавана на антытэзе: *Бачыць далей маладое вока, Вока старое глядзіць глыбей* (с. 97), *Ноч з галавы, А дзень жыве з вачэй, Ноч грэшна бавіць час, А дзень пацешна* (с. 98). Супастаўленне – гэта кантраст, які дазваляе глыбей зазірнуць у пэўную праблему, раскрыць аўтарскую асноўную думку: *Слаўлю цябе І жыву я табой, Госпад, А смерці гэта няміла* (с. 96).

Нестандартныя спалучэнні слоў, што складаюць аснову метафарычных пераносаў, дазваляюць ствараць думку, у якой хаваецца дадатковы змест: *Мы зараслі Лясамі хлусні. Пачуй нас і пакарчуй Пакоры нашае пні* (с. 91) і г. д.

Такім чынам, псалмы Рыгора Барадуліна – філасофская паэзія, якая прымушае думаць і разважаць. Умела скарыстаныя сродкі мовы накіраваны на сцвярджэнне ідэй любові да Бога, да людзей, ачышчэнне душы і нараджэнне ў ёй святла.

ЛІТАРАТУРА

1 Клайв Стейплз Льюис. Размышления о псалмах // Библиотека Альдебаран : <http://lib.aldebaran.ru> –30 с.

2 Закон Божий. / для семьи и школы. Составил протоирей Серафим Слободской USA1987 – 723с.

3 Схиигумен Савва В дополнение к общему молитвослову. Лекарство для души. – М.: «Лествица», «Ставро», 2004 – 224с.

4 Рагойша, В. Тэорыя літаратуры ў тэрмінах: дапам / Вячаслаў Рагойша. – Мн. : “Бел Энциклапедыя”, 2001. – 384 с.

5 Барадулін, Р. Ксты: – Мн. : Рым.-катал. Парафія св. Сымона і св. Алены, 2005. – 472 с.

А.В. Брадзіхіна (Беларусь)

АДМЕТНАСЦІ РЭАЛІЗАЦЫЎ ЛЮБОЎНАЙ ТЭМЫ Ў МАСТАЦКАЙ СІСТЭМЕ Г.БУЛЫКА

У свядомасці шырокага чытача імя Г.Булыка трывала звязваецца з філасофска-інтэлектуальнай плыню ў сучаснай лірыцы, дакладней, з адной з яе разнавіднасцей – навуковай. Апяванне хімічна-фізічных працэсаў, увага да матэматычных паняццяў, стварэнне адмысловага свету рэчаў і рэчываў у многім абумоўліваюць арыгінальнасць крэатыўнага пачатку аўтаркі, забяспечваюць пазнавальнасць радка і дазваляюць гаварыць пра яе схільнасць да метарэалістычнай эстэтыкі. Нягледзячы на распаўсюджанасць у лірыцы Г.Булыка гэтых, даволі рэдкіх і ў сённяшняй літаратуры (а асабліва ў творчасці жанчын), аб’ектаў паэтычнага натхнення, трэба заўважыць, што побач з рацыянальна-дыскурсіўным пачаткам мастацкі свет аўтаркі арганізуе і пачуццёвы.

Каханне і звязаныя з ім феномены з’яўляюцца атрыбутамі нават “навуковых” вершаў, дзе прысутнічаюць на ўзроўні матыву і выконваюць службовую ролю ў спасціжэнні паэткай глыбокай унутранай сутнасці той ці іншай рэчы або рэчыва (“Алмаз”, “Горны лён”, “Біруза” і інш.). Скажам, якасці, уласцівыя такому матэрыялу, як азбест – будзённыя і праязныя ва ўспрыманні шараговага чытача – апяваюцца і ўзвышаюцца дзякуючы мастацка-вобразным структурам, характэрным для любоўнай лірыкі:

Нацятыя ў памеранні адным,
Сціскаліся каменныя кудзелі
У ніткі, што не тлелі ў агні,
А, як душа ў каханні,
Маладзелі [1, с. 14].

Дзеля забеспячэння правільнасці інтэрпрэтацыі сваіх метафар паэтка карыстаецца своеасаблівымі прыёмам і падказкамі для чытача: падрадковымі спасылкамі-тлумачэннямі, як у вершы “Горны лён” (“Адна з назваў азбесту” [1, с. 14]) або нецытатнымі эпіграфамі, як у вершы “Біруза” (“Існуе легенда, паводле якой біруза ўтварылася з костак тых, хто загінуў ад кахання” [2, с. 11]).

З другога боку, многія з “рэчыўных” вершаў можна назваць такімі толькі ўмоўна, бо аб’ектам філасофскай рэфлексіі ў іх становяцца не фізічныя ці хімічныя працэсы, а перш за ўсё чалавечыя пачуцці, важныя праблемы антрапійнага свету. Паказальным у гэтым сэнсе з’яўляецца верш “Агонь”, дзе праз зрокава-дакладны малюнак гарэння полымя перадаецца драма чалавечай душы. Нягледзячы на тое, што ў выглядзе жывой істоты, героя, выступае агонь, а чалавек у творы фармальна адсутнічае, па-за радкамі ўгадваецца цэлая гісторыя разбітага сэрца.

Часам падобныя вершы, памылкова аднесенныя даследчыкамі да навуковай паэзіі – найперш з-за тэрмінаў, пакладзеных у назву твора і аснову яго вобразнасці, – паводле свайго зместу цалкам адпавядаюць такой разнавіднасці лірыкі, як інтымная. Традыцыя тэрміналагізацыі і тэхнізацыі тропы, якую працягвае Г.Булыка, у беларускай любоўнай паэзіі бярэ свой пачатак яшчэ ў творчасці А.Вярцінскага. Матэматычныя паняцці арганізуюць выключна знешні ўзровень тэкстаў паэткаў “Камбінаторыка” і “Паралельнасць” (як тут не ўзгадаць вобраз паралельных прамых названага вышэй аўтара, якія дзякуючы каханню набываюць здольнасць перасякацца), становяцца толькі сродкамі, разгорнутымі метафарамі для данясення асноўнай ідэі:

Пішу табе ліст
на адной з найцудоўнейшых моў.
Хачу, каб у ім водгук сэрца жывога пачуўся.